

Maltaa himoittu 7000 vuotta 30.11.-1

TEKSTI: Tapani Harviainen

Malta on aina ollut haluttu. Ensimmäisiä vieraita houkutti hedelmällinen maa. Sitten oivallettiin strateginen sijainti, ja melskettä riitti meidän päiviimme.

Julkaistu Tiede-lehdessä 1/2000

Carl August Ehrensvärd ja hänen serkkunsa **Lars August Mannerheim** viettivät pääsiäisen 1781 Maltassa. Karnevaalien aika oli jo ohi, maltanritarien kukoistus oli vuosien mittaan haalistunut, ja polttava kesä teki tuloaan. Ehrensvärdillä oli kovin vähän kirjoitettavana kokemuksistaan saarella:

“Saari on tasainen kallio keltaista kiveä, joka tuottaa keltaista pölyä ja keltaisia taloja. Aseistetulla munkistolla on neljä kaleeria ja yksi laho purjealus. Varustukset voisivat huolehtia suuresta laivastosta. Naisväellä on säännölliset kasvat, silti kaikki eivät ole kauniita. Miehillä on rehelliset piirteet, he pitävät viiksiä.”

Sveaborgistaan Ehrensvärdillä oli runsaasti enemmän sanottavaa. Ehrensvärd ohitti paljon, sillä Malta on Välimeren kiintoisin saarimaa.

Asukkaat saapuivat riistan perässä

Malta löydettiin ensi kerran 7 000 vuotta sitten. Tulijat olivat lähtöisin Sisiliasta. Siellä maata oli kaskettavaksi jäljellä liian vähän, eikä vajaan sadan kilometrin merimatka ollut ylipääsemätön. Maltan saarille osuneita houkuttivat jäämään niiden metsät ja ruokaisa meri. Ne merkitsivät parempia elämän edellytyksiä.

Suuria asumiskelpoisia saaria oli kaksi, nykyisiltä nimiltään Malta ja Gozo, ja niiden välissä oli pieni Comino kolmanneksi paikaksi. Saaret tarjosivat elintilaa 315 neliökilometriä, kahden Helsingin verran. Afrikkaan pyrkivälle jäi ylittäväksi 300 kilometrin taival.

Vietettyään tuhat vuotta runsaan ravinnon äärellä asukkaat alkoivat kiinnostua uusista hankkeista. Vuoden 4000 paikkeilla eKr. he ryhtyivät louhimaan hautoja, joiden muodot ovat merkillisen munuaismaiset ja kertautuvat myös sivukammioissa. Maanalaisista luolastoista huomattavin on niin sanottu Hypogeum Paolassa. Sieltä on löydetty 7 000 vainajan jäännökset.

Pian pyhäkköjä alkoi nousta myös maan päälle, ja silloin oltiinkin jo matkalla uuteen, omaperäiseen ajatteluun.

Temppeleissä muotoa kuin naisissa

Maltan pyhäköt on rakennettu jättiläismäisistä megaliittipaasista. Kiviin on hakattu koristeiksi spiraaleja, kasviornamenteja tai pilkutusta, ja aikoinaan niissä lienee ollut nahkainen katto.

Erikoisinta Maltan temppeleissä on pohjapiirros. Keskikäytävän kahden puolen leviää kaarevia huoneita, ensin kaksi suurempaa, sitten kaksi pienempää. Myös päässä on kaarikammio. Joissakin temppeleissä huoneiden takaseinällä on alttarin kaltaisia korokkeita.

Temppeleit noudattavat samanlaisia pyöreitä muotoja kuin hautakammiot, mutta hautoina niitä ei ole käytetty. Niistä on kuitenkin löytynyt runsaasti eläinten luita, joten ainakin uhriateriat ovat kuuluneet rituaaleihin.

Luolahautojen ja temppelien yhdenkaltaisissa pohjapiirroksissa on nähty runsasmuotoinen nainen. Ajatus kuulostaa oudolta, mutta toisaalta vertaukseen saattaisi uskoa. Temppeleistä on löydetty kymmeniä patsaita, jotka toistavat samaa vartaloa: alaruumis on muhkean korostunut, rintamuskin huomattava, mutta pää pieni. Patsaat symboloivat hedelmällisyyttä, ehkäpä raskaana olevia jumalattaria.

Maanviljelyn uranuurtajille maahan heitetyn siemenen kasvaminen viljaksi oli epäilemättä suuri mysteeri. Yhtä suuri ihme oli ihmisiemenen ja lapsen syntymän välinen kytkös. Siemenistä kasvoi salatulla tavalla jotakin elintärkeää: naisen sisältä uusi sukupolvi, joka piti huolen edellisistä, ja maan povesta ruoka, joka elätti nuoret ja vanhat. Hedelmällisyys piti ihmiskuntaa yllä.

Tämän ajatuskulun valossa on loogista, että ihmiset palvoivat hedelmällisyyttä sen

erilaisissa ilmenemismuodoissa – jotka ehkä perimmältään olivatkin kaikki yhtä – ja rakensivat palvontapaikat samoja muotoja mukaillen. Näin ne toimivat sekä inhimillisen että ulkopuolisen hedelmällisyyden työssijoina.

Rakentajista ei jäänyt jälkeäkään

Vaikuttavimpia Maltan temppeleistä ovat Gozon Ggantija ja Borg-il-Gharib sekä pääsaaren Hagar Qim, Mnajdra ja Tarxien. Ne ajoittuvat vuosiin 3500–2500 eKr.

Pyhäköissä käytettyjen megalittien koko – korkeutta jopa kuusi ja leveyttä jopa kolme metriä – on herättänyt hämmennystä myöhemmissä sukupolvissa. Niinpä G-gantijan nykyinen nimi juontuu giganteista; emme tietenkään tiedä, kuinka rakentajat sitä nimittivät.

Laskelmin on kuitenkin osoitettu, että muutaman sadan miehen työvoima riittää tällaisten rakennelmien pystyttämiseen, kun vain ei olla turhan hätäisiä. Ekologisin perustein arvioiden Maltan asukasluku saattoi temppelien kaudella olla 10 000, mikä sinänsä sopii yhteen pyhäkköjen määrään (kolmisenkymmentä) kanssa.

Mahtavia megalittirakennelmia löytyy myös muilta Välimeren saarilta, Lähi-idästä ja Euroopasta. Niistä tunnetuimpia ovat Bretagnen menhirit ja Etelä-Englannin Stonehenge. On kuitenkin vaikea osoittaa seutua, jolla paasitemppeleitä olisi yhtä tiheässä kuin Maltassa.

Rakentajista ei kuitenkaan ole jäänyt jäljen jälkeä. Saarilta ei ole vielääkään löydetty ainoatakaan kivikautista asuinpaikkaa.

Megaliittikulttuuri katoaa salaperäisellä tavalla pronssikauden alkaessa vuoden 2500 vaiheilla eKr. Proosallisin selitys on ilmastonmuutos, joka vei maan hedelmällisyyden. Metallin ilmaantuminen käyttöesineisiin on osaltaan saattanut johtaa suuriin taloudellisiin ja edelleen sosiaalisiin muutoksiin. Muutoksesta, ehkä jopa uudesta väestöstä, kertoo myös saarille ilmaantuva uusi hautaustapa, polttohautaus.

Rooma voittaa merenkävijät

Foinikialaiset purjehtivat Libanonista Maltaan 800-luvulla eKr. Merenkävijäkansa ymmärsi heti saaren arvon satamapaikkana. Se tarjosi keskellä ulappaa suojan niin myrskyjä kuin vihollisia vastaan.

Emme tiedä, keitä saarilla asui foinikialaisten tullessa tai miten uudisasukkaat ja alkuperäisväestö tulivat toimeen keskenään. Joka tapauksessa Malta pysyi foinikialaisten ja heidän karthagolaisten jälkeläistensä hallussa kuusi vuosisataa. Piirtokirjoitukset säilyttävät muistoa näistä ajoista, mutta ne ovat harmillisen lyhyitä ja katkelmallisia. Mahtaviin ansioihin yltäneet foinikialaiset häipyvät myös Maltan saarilla historian hämärään.

Maailmanmahdiksi nouseva Rooma kärkkyi Maltaa foinikialaisilta. Siepattuaan Sisilian ensimmäisessä puunilaissodassa (264–241 eKr.) roomalaiset alkoivat kiinnostua muistakin Välimeren saarista. Maltan valtaus onnistui 218 eKr., heti toisen puunilaissodan puhjettua.

Paavali käännättää barbaarit

Roomalaiskaudelta muistetaan parhaiten apostoli Paavali ja evankelista Luukkaan haaksirikoutuminen Maltan vesillä syysmyrskyssä vuonna 60 jKr. Luukkaan mukaan (Apostolien teot 27–28) saarten asukkaat olivat "barbaroi" mutta silti ystävällisiä. Barbaarisuus tarkoittaa tässä sitä, etteivät saarelaiset puhuneet kreikkaa eivätkä latinaa. Valitettavasti Luukas jättää sanomatta, mitä kieltä he käyttivät.

Paavali vietti kumppaneineen saarella koko seuraavan talven. Katolinen kirkko johtaa Maltan

Maltan haukka ja muita faktoja

Ritari

Maltan ritarit -käsite syntyi 1530-luvun alussa, kun maailman vanhin hengellinen ritarikunta, johanniit-tojen ritarikunta, asettui saarille. Johanniitat joutuivat jättämään saaret 1815 Maltan siirryttyä Britannialle. Uusi pysyvä kotipaikka löytyi 1834 Roomasta.

Risti

Maltanristi on vanha johanniittojen tunnus. Kahdeksansakarainen risti kuvaa kansainvälisen veljestön kahdeksaa kielikuntaa ja kahdeksaa ritarillista hyvettä, joihin kuuluvat mm. köyhyys, siveys, hoivatyö ja totteleminen. Risti otettiin käyttöön 1252, jolloin paavi Innocentius IV myönsi veljestölle oikeuden käyttää sitä

asukkaiden kristillisyyden alkavaksi tästä ajasta.

Kristinuskon jatkuvuutta korostaneet tutkijat ja paikalliset poliitikot ovat pyrkineet löytämään saarten tavoista piirteitä, jotka olisivat myöhäiskreikkalaisia. Tällaisten olemassaolo todistaisi näet, ettei arabihallinto katkaissut kristinuskon kautta. Syvästi katoliset saarelaiset pitävät ylpeinä itseään maailman vanhimpana kristillisenä yhteisönä. Uskon yhtäjaksoisuudesta on kuitenkin vaikea löytää luotettavia näyttöjä.

Arabit vievät väkeä ja tuovat uutta

Roomalaisaika jatkui alueella vuoteen 869 tai 870 – tosin vuodesta 395 valtaa piti kahtia jakautuneen Rooman itäinen puoli eli Bysantin keisarikunta – jolloin saaret siirtyivät Pohjois-Afrikkaan rientäneiden arabien haltuun.

Maltan valloitus ei ollut helppo. Se onnistui vasta, kun arabit olivat alistaneet Sisilian sillanpääasemakseen.

Sisilialaiset arabialaistuivat nopeasti niin uskonnoiltaan kuin kieleltään, mutta maltalaisten mukautumishalusta uudet valtiat eivät olleet varmoja. Epäluuloja herättivät saarelaisten kristillisuus ja aiempi into tukea bysanttilaisia hallitsijoita. Niinpä arabit ilmeisesti ryhtyivät turvatoimiin: he siirsivät epäluotettavaa väestöä pois täältä Tunisian porteilta ja toivat sijaan uusia asukkaita ja orjia sekä Pohjois-Afrikasta että ennen kaikkea Sisiliasta.

Hankkeet tuottivat tulosta. Kristillinen toiminta pysähtyi ja väestö islamilaistui. Selvä muutos tapahtui myös kielessä.

Puunia arabialaisittain?

Maltan arabialaisen nykykielen synty on herättänyt paljon ihmettelyä. Vaikka malta periaatteessa liittyy pohjoisafrikkalaiseen arabian puhekieleen, useat kummallisuudet erottavat sen esimerkiksi Tunisian kaupungeissa käytetystä kielestä siinä määrin, että keskinäinen ymmärtäminen kangertelee pahasti.

Maltan erikoispiirteet muistuttavat oudosti foinikian tai puunin ja heprean kehitystä, ja perinnäisesti omaleimaisuus onkin selitetty siteillä näihin kieliin. Ajatuskulku etenee seuraavasti:

Arabien saapuessa Maltan saarille siellä puhuttiin foinikian tytärkieltä puunia. Kun tämä sulautui tulokkaiden kieleen, syntyi omaperäinen maltan kieli. Tämä selitys on luettavissa jo ensimmäisestä Maltan-kuvauksesta, vuonna 1536 ilmestyneestä *Melitae descriptio* -teoksesta, ja edelleenkin se löytyy monesta vakavamieliseksi tarkoitettusta kirjasta.

Puunilaisteoria on selvästikin vahvistanut maltalaisten identiteettiä. Aluksi se auttoi saarelaisia erottumaan ”väärauskoisista saraseenivihollisista”, myöhemmin sillä ylevöitettiin muun muassa oman kirjakielen juuria. Kansallisten legendojen hylkääminen ei koskaan ole helppoa.

Sittenkin siirtolaisten perua

Jännittävässä puunilaisteoriassa on yksi paha vika. Jos puunia puhuvat maltalaiset olisivat siirtyneet arabiaan, heidän uudessa kielessään olisi väistämättä puunista periytyviä ilmauksia ja puunilaisnimityksiä. Saarten arabiasta ei kuitenkaan löydy sellaisia lainkaan.

Paikannimistä ainoa foinikialaiselta tai puunilaiselta vaikuttava on itse Malta, joka merkinnee turvasatamaa. Toisen pääsaaren Gozon eli maltalaisittain Gh-awdexin nimi puolestaan näyttää edustavan Välimeren alueen salaperäistä muinaiskieltä. Muuten nimitys on kauttaaltaan

tunnuksenaan.

Haukka

Maltan haukka oli mitä todennäköisimmin muuttohaukka, keskiajan suosituin metsästyshaukka. Nykyisin maltanhaukkana tunnetaan paremmin Dashiell Ham-mettin dekkarissa ja sen elokuvaversiossa (John Huston, 1941) esiintyvä pienoispatsas.

Koira

Antiikin aikana ”Meliten koirilla” kerrottiin olevan pa-rantavia ominaisuuksia: vatsaa vasten painettuina ne poistivat kivut ja säryt. 1500-luvulla, kun johan-niitta Jean Quintin d’Autun kirjoitti teoksensa Maltan saarista, asukkaat eivät enää tunteneet koiriensa mainetta.

Lippu

Legendan mukaan Mal-tan lippu on peräisin

arabialaista. Edes latinalaisia tai kreikkalaisia nimiä ei esiinny muutamaa erikoistapausta lukuun ottamatta.

Vastausta maltan syntyyn on ilmeisesti haettava Sisilian suunnalta. Todennäköisimmin kieli sai alkunsa sen jälkeen, kun arabialaiset 800-luvun lopulla siirsivät saariin huomattavan määrän arabialaistuneita sisilialaisia. Maltan väkiluku oli tuolloin vain 5 000–10 000. Näin pienessä joukossa muuttoaalto vaikutti radikaalisti kieleen.

Sisilialainen tausta selittää sen, miksi maltassa on runsaasti "eurooppalaisuutta". Se juontuu siirtolaisten omaperäisestä arabian muunnoksesta. Sisilian arabia syntyi roomaniselle pohjalle, ja siksi siihen tuli monia etenkin äänteellisiä länsimaisuuksia.

Myöhemmin ritariaikoina italia oli saarten hallinnon kieli, mikä entisestään vahvisti eurooppalaisuutta. Niinpä maltan uudempi kulttuurisanasto on kauttaaltaan italialaista lainaa, ja lähihistorian peruina kielessä on myös englantia. Malta ei kuitenkaan ole sekakieli. Tosiasiassahan kaikki kielet sisältävät massoittain lainattua tavaraa.

Katolisuudesta kirkkojen suma

Poliittisesti arabien kausi Maltassa katkesi 1090 normannikuningas **Roger I:n** valloittaessa saaret, mutta **Roger II:n** oli uudistettava valloitus 1127. Vasta Sisilian saksalais-roomalainen kuningas **Fredrik II** (1194–1250) ryhtyi muuttamaan Maltan oloja tuomalla sinne asukkaita Italiasta ja suosimalla katoliseen uskoon kääntymistä. Kuitenkin vielä 1241 asukkaista 75 prosenttia oli muslimeja.

Seuraavan vuosisadan kuluessa väestön valtaosa luopui islamista muttei kielestään: omalaatuinen Maltan arabia säilyi saarten yleiskielenä, joskin muuntuen, kun islamin arabialaiselle sanastolle annettiin kristillisiä merkityksiä. Esimerkiksi paastokuukautta tarkoittavaa ramadhan-sanaa alettiin käyttää pääsiäispaaston nimenä: randan.

Maltassa elettiin kristinuskon ja islamin rajalla, eikä horjumuudelle siksi ollut sijaa. Kirkkoja rakennettiin voimallisesti, kääntymättömät joutuivat lähtemään, ja niin maltalaisista kasvoi mitä uskollisimpia katolisia.

1500-luvun alussa saarilla oli 20 000 asukasta ja 400 kirkkoa, siis kirkko aina 50:tä henkeä kohti. Mostan pikkukaupungin katedraali lukeutuu vielä nykyäänkin maailman suurimpien kirkkojen joukkoon, ja katolisen uskon vaikutus saarilla on Euroopan huippuluokkaa.

Ritarit maksavat saarista hukan

1530 Malta sai jälleen uudet isännät, kun saaret siirtyivät johanniittojen ritarikunnan käyttöön.

Tämä järjestö, joka alkuaan kantoi nimeä Pyhän Johanneksen hospitaaliveljestö, syntyi 1000-luvulla Palestiinassa. Aluksi veljestö omistautui sairaiden pyhiinvaeltajien auttamiseen, mutta ristiretkijällä se laajensi tehtävänsä sotatoimiin ja veti riveihinsä Euroopan ritariston nimekkäimpiä poikia. Sotaonni ei kuitenkaan seurannut johanniittoja.

Vuonna 1187 ritarien oli peräännyttävä Jerusalemissa Akkoon, sittemmin sieltä Kyprokseen ja 1308 Rodokseen. Täällä he torjuivat urheasti turkkilaisten monet hyökkäykset, kunnes uudenvuodenpäivänä 1523 jo puoli vuotta jatkunut piiritys ylitti heidän voimansa.

Kodittomiksi jääneet johanniitat neuvottelivat Euroopan suurvaltojen kanssa, ja seitsemän vuoden keskustelujen jälkeen he hyväksyivät Kaarle V:n tarjouksen: Espanja läänitti ritareille Maltan saaret, ja vuosivuokraksi sovittiin yksi Maltan metsästyshaukka. **Kaarle V:**lle korvaus tuskin oli pääasia. Tärkeämpää oli se, että strategisesti merkittävät saaret saatiin pysyvästi miehitettyiksi, kun niille asettui 4

normanniajalta. Se syn-tyi, kun kuningas Roger I 1090 repäisi kahtia hallitsijan tunnuksensa, punalippunsa, ja antoi puolikkaista toisen malta-laisille. Nämä jatkoivat riekaletta valkoisella kan-kaalla saadakseen lipus-ta siedettävän. Risti, joka on Yrjön risti, lisättiin 1942, kun Britannia palkitsi Maltan saavutuksista toisessa maailman-sodassa.

Kieli

Malta on arabiaa, mutta se on irrottanut tyys-tin emonsa kirjakielestä. Maltassa on runsaasti sanastoa italiasta ja englannista, ja sitä kirjoitetaan eurooppa-laisella aakkostolla, jota täydentää joukko erikois-merkkejä. Esimerkiksi Gozo, toinen pääsaari, on maltaksi Gh-awdex, ja nimi äännetään Aúdes`.

000 johanniittaa.

Uuden kotipaikan mukaan johanniittoja alettiin kutsua Maltan ritareiksi, ja sama nimi on säilynyt edelleenkin toimivalla avustusjärjestöllä. Samaten veljestön tunnus, kahdeksansakarainen risti, sai maltanristin nimen.

Sulttaani ryhtyy hyökkäykseen

Turkkilaiset eivät luovuttaneet vaan tulivat perässä läntiselle Välimerelle. Toiselta puolen Pohjois-Afrikasta purjehtivat muslimien merirosvolaivastot ahdistelemaan kristittyjen satamia ja saaria. Maltassa ne onnistuivat 1551 hävittämään Gozon saaren, vangitsemaan sen 6 000 asukasta ja viemään heidät orjuuteen. Asialla oli kuulu merirosvo ja islamin kiihkeä soturi **Dragut**.

Usean epäonnisen valtausyrityksen jälkeen Turkin sulttaani **Süleiman I** päätti lopullisesti ratkaista kiusallisen Maltan kysymyksen. Hän antoi varustaa ennen kuulumattoman vahvan armeijan ja laivaston. Maltan ritariston vanha suurmestari **Jean Parisot de la Vallette** oli selvillä hankkeista ja pyysi apua kaikkialta Euroopasta. Vastauksena oli runsaasti myötätuntoa.

Toukokuussa 1565 turkkilaiset nousivat maihin Marsa-xlokin lahdessa. Aluksia oli 200, sotilaita 30 000 ja tykistöä runsaasti. Puolustajien määrä jäi alle kymmenentuhannen. Näistäkin yli puolet oli maltalaisia siviilejä.

Puolustus kestää rankan piirityksen

Turkkilaiset suuntasivat hyökkäyksensä ensin Maltan Suuren sataman itärannan kaupunkeja vastaan. Näiden valtauksen epäonnistuttua painopiste siirtyi nykyisen Vallettan kaupungin pohjoiskärjessä sijaitsevan St. Elmon linnoituksen muureille. Puolustajien vastahyökkäykset aiheuttivat suurta tuhoa turkkilaisten joukossa, mutta piiritys jatkui.

Kesäkuussa turkkilaiset saivat vahvistusjoukkoja. Dragut saapui Pohjois-Afrikan rannikolta 1 500 miehen kanssa.

Dragutin ammattitaitoiset neuvot tehostivat sotatoimia, mutta kaksi viikkoa myöhemmin tykinkuulan lennättämä kivensirpale vei häneltä hengen – sataman länsireunassa oleva niemi kantaa edelleen Dragutin nimeä. Kuukauden raivokkaiden taistelujen jälkeen turkkilaiset lopulta tunkeutuivat St. Elmon linnoitukseen.

Puolustajista vain muutama säilytti henkensä.

Hehkuvina heinä- ja elokuun päivinä taisteluja jatkettiin itärannan kaupunkien muureilla. Useaan kertaan turkkilaiset ja Algeriasta saadut vahvistusjoukot olivat pääsemäisillään St. Angelon linnoitukseen ja Birgun kaupunkiin. Toistuvat tappiot, taudit ja lähestyvät sateet kuitenkin lannistivat vähittäin turkkilaisten taistelutahtoa.

Syyskuun alussa puolustajat saivat vihdoinkin lisävoimia. Sisilian varakuninkaan kokoama apujoukko tuli ja pakotti turkkilaisten

Maailmansota meni pommisateessa

Maltan strateginen sijainti on ollut arvossaan myös oman aikamme maailmanpaloissa. Ensimmäisessä maailmansodassa Malta helpotti liittoutuneiden sotatoimia idässä, toisen maailmansodan aikana se oli liittoutuneiden ainoa tukikohta Gibraltarin ja Egyptin välisellä meritiellä. Vain täältä brittijoukot saattoivat häiritä Saksan ja Italian yhteyksiä Pohjois-Afrikkaan.

Saarilla pelättiin vihollisen maihinnousua, mutta sitä ei koskaan tullut. Saarto ja tuhoiset pommitukset kuitenkin murjoivat Maltaa alku-vuodesta 1940 kevääseen 1943.

Kiivaimmat lentohyökkäykset tapahtuivat maaliskuussa 1942 Rommelin edetessä kohti Egyptiä. Noina kahtena kuukautena saksalaiset ja italialaiset kylvivät saarille enemmän pommeja kuin minään kokonaisuutena sotavuotena Lontoo-seen.

Saarten puolustus oli sortua myös öljyn, ammusten ja elintarvikkeiden loppumiseen. Viime hetkellä elokuussa 1942 brittiläisen laivasaatueen jäännösten onnistui päästä perille, ja uppoamaisillaan oleva öljy-laivakin saatiin hinatuksi satamaan. Pommisade laantui vasta Rommelin joukkojen vetäytyessä Pohjois-Afrikasta marraskuussa 1942.

Sota-ansioista Britannia myönsi Maltalle ja sen kansalle korkeimman kunniamerkinsä, Yrjön ristin, joka edelleen on nähtävissä saarivaltion punavalkoisessa lipussa.

Maa

Monet valtiat nähnyt Malta on

rippeet purjehtimaan pois. Historian kuuluisimpiin lukeutuva piiritys oli päättynyt.

Napoleon käskee ritarien mennä

Kristittyjen voitto herätti suurta ihastusta Euroopassa, ja nyt apua – taloudellista – alkoi virrata Maltaan ritareille. Myös kauppa pääsi vauhtiin, ja tuhotun St. Elmon linnoituksen eteläpuolelle nousi uusi kaupunki, joka sai nimekseen Valletta voittoisan suurmestarin de la Valletten mukaan.

Keltaiset barokkirakennukset täyttivät myös entiset kaupungit, niiden joukossa voiton kunniaksi Vittoriosaksi nimetyn Birgun. Ritariston ja heidän vaurautensa jäljet näkyvät yhä kaikkialla saarilla, mutta uljaalla tarinalla on melkoisen nolo loppu.

1798 Marsaxlokin lahdessa nousi maihin uusi vihollinen: **Napoleon** oli oivaltanut saarten strategisen arvon. Hän marssi joukkoineen Vallettaan ja käski Maltaan ritarien jättää saaret. Ainoastaan muodollisia vastalauseita esittäen nämä pakkasivat tavaransa ja lähtivät. Rosvoilevien ranskalaisten valtaa kesti kuitenkin vain kaksi vuotta.

Tähän välikauteen sisältyy Venäjän oikeauskoisen keisarin **Paavali I:n** yritys ryhtyä katolisten Maltaan ritarien suurmestariksi. Jos asiat olisivat menneet toisin kuin menivät, suomalaissyntyisestä **Georg Magnus** (Yrjö Maunu) **Sprengtportenista** olisi vuonna 1800 saattanut tulla Maltaan käskynhaltija. Tästä voisi johtaa kiehtovan ajatusleikin suomalaisesta siirtokunnasta Välimeren lämpöisten aaltojen keskellä! Britit kuitenkin valtasivat Maltaan syyskuussa 1800, eikä Paavaliin matkaan lähettämä Sprengtporten ollut tuolloin ehtinyt edes Pariisiin.

Britit varustivat turismiin

Kun Britannia ja Ranska solmivat rauhan 1802, Malta palautettiin johanniitoille. Ritariston valtakausi jäi kuitenkin lyhyeksi, sillä 1814–1815 saaret julistettiin Britannian omaisuudeksi.

Brittihallintoa kesti hyvän rupeaman. 1964 Malta itsenäistyi Brittiläisen kansainyhteisön jäseneksi. Kymmenen vuotta myöhemmin maa julistautui tasavallaksi, mutta britit saivat pitää sotilastukikohtansa. Viimeiset vieraat joukot poistuivat 1979. Ensimmäisen kerran sitten foinikialaisten saapumisen Malta oli vapaa ja omillaan.

Keltainen väri, johon Ehrensward ja Mannerheim kiinnittivät huomiota, viehättää pehmeudessaan nykyisen Maltaan-kävijän silmää. Vanhojen kerrostalojen puiset, koristeleikkauksin koristellut parvekkeet ovat aitoa Välimeren, samoin kalastajaveneiden silmät. Barokkikirkot hallitsevat näkymää, eikä kiire tunnu ehtineen vielä näille saarille, mutta turistien joukot ovat vuosi vuodelta yhä sakeammat.

Pohjoismaisittain ajatellen brittien aika on jättänyt alueelle joukon positiivisiakin seikkoja. Saarilta löytyvät Välimeren siisteimmät julkiset wc:t, ja turha huuto on vaimentunut. Tyrkyttäminen on tuntematonta, ja palvelu käy luontevan ystävällisesti. Maltaan arabiankielisessä ympäristössä tuntuu myyjää kohtaan loukkaavalta olla tinkimättä, mutta kiinteät hinnat ovat todella saarten tapa.

Englantia osataan kaikkialla; ulkomaiselta maltaan kielen harjoittelijalta vaaditaan tiukkaa päättäväisyyttä. Italia on edelleen tietynlainen kulttuurikieli, ja maltalaisten elämän suuria tienhaaroja on ratkaista, kannattaako Englantia vai Italiaa näiden välisessä jalkapallo-ottelussa.

Ripaus arabialaisia kasvopiirteitä yhdistettynä italialaiseen muotiin kaunistaa viehättävästi katukuvaa. Joukko kauniita taloja on tarjolla vuokralle hyvin halvalla, koska niissä kummittelee. Ja brittien ponnisteluista huolimatta ruoka on edelleen maukasta.

TAPANI HARVIAINEN on Helsingin yliopiston seemiläisten kielten professori.

ollut riippumaton	vuodesta 1974,
jolloin se	irrottautui Britti-
läisestä	kansainyh-
teisöstä ja	julistautui
tasavallaksi.	Asukkaita 315
neliökilometrin	maassa on noin
360 000, joista	noin 15 000 asuu
pääkaupungissa	Vallettassa.
Viralliset kielet	ovat malta ja
englanti, ja	valtauskonto on
katolisuus (97	%). Tärkeimmät
elinkeinot ovat	telakka- ja
elintarviketeol-	isuus, maan-
viljely ja turismi.	

© Sanoma Magazines Finland 2004. Materiaalin kopioiminen muuhun kuin yksityiseen, ei-kaupalliseen käyttöön kielletty. Palaute sivuista: tiede@sanomamagazines.fi